

سه لاهه دین / کۆلیژی په روه رده

به شی په روه رده ی تاییه ت

قوناغی / چواره م

پروگرامه کانی ئاراسته و جو له کردنی نابینا

م. کارۆخ جوهر جلال

ناومرؤك:

بابهت	لاپهړه
پيشه كى	2 ل
كورته يهك	3 ل
هونه رى ناراسته و جوئكردن چيه	4 ل
پيناسه ي پروگرامه كه	5 ل
بابه ته كانى پروگرامى ناراسته و جوئنه	6 ب
دهسته واژه كانى ناسينه هو و جوئنه كردن	7 - 8 ل
دهرنه نجام	9 ل

پيشه‌كى:

بينين يه‌كېكه له‌هسته‌وه‌ره گرېنگه‌كانى مروّف كه‌تاك له‌رېگايه‌وه ده‌توانيت روبه‌روى نه‌وبه‌ره‌به‌ستانه بېټه‌وه كه‌له‌چوارده‌وره‌كه‌يى و بو‌جوله‌و گواستنه‌وه‌ى له‌شوينيک بو‌شوينيکى تر هه‌روه‌ها بينين رۇليکى گرېنگى هه‌يه له‌دياريکردنى شوينى شته‌كان و ماوه‌ى دوورى لي‌مان و فه‌باره‌كه‌شى وه‌بو‌زانينى به‌ره‌سته‌كان و نه‌و شتانه‌ى كه‌سه‌رچاوه‌ى مه‌ترسيه بو‌مان له‌كاتى رۇيشتن خو‌مانى لي‌ به‌دوور بگرين كه‌سى ناسايى ده‌توانيت له‌رېگاي شاره‌زاييه‌كانى بينينى چاچ راسته‌وخو بېت يان ناراسته‌وخو ده‌توانيت شته‌كانى ده‌وروبه‌رى بناستنه‌وه‌و وه‌شوينيان ده‌زانيت وه‌ده‌زانيت چ په‌يوه‌نديه‌كيان له‌گه‌ل يه‌ك هه‌يه بو‌نه‌وه‌ى بتوانيت به‌ پاريزراوى جوله‌ بكات له‌وژينگه‌يه‌ى كه‌تپيدايه به‌لام سه‌بارت به‌وكه‌سانه‌ى كه‌ په‌وكه‌وتويى بينينيان هه‌يه نه‌وا نه‌وانه تووشى كيشه‌و به‌ره‌ست ده‌بنه‌وه له‌كاتى ناراسته‌و و جوله‌کردن نه‌وكاته‌ى چاوه‌كان ده‌هستن له‌بينين نه‌وا گورانكارى روده‌دات له‌ناراسته‌و و جوله‌کردن وه‌مروّف تواناي كونترول كردنى كه‌م ده‌بېټه‌وه له‌كاتى رۇيشتنى له‌ده‌ستدانى چاوه‌كان واله‌كه‌سى په‌كه‌وتوى بينين ده‌كات كه‌هست به‌وشتانه نه‌كات كه‌ده‌ورىان داوه ته‌نھا له‌رېگاي چواره‌سته‌كه‌ى ترى نه‌بېت بو‌يه نه‌وجيهانه‌ى كه‌كه‌سى په‌وكه‌وتوى بينينى تپيدايه جيهانيکى دياريكراو و ته‌نگه بو‌ى وه‌تپيدا شاره‌زاييه‌كانى كه‌م ده‌كات له‌بوارى جوله‌کردنپس نه‌وكه‌سه‌ى كه‌ په‌وكه‌وتويى بينينى هه‌يه ناتوانيت به‌هه‌مان سه‌ره‌خويى كه‌سيكى ناسايى جوله‌ بكات به‌نگو به‌پېچه‌وانه‌يى نه‌و كه‌سه‌ى كه‌ده‌بېټى كه‌سى نابينا له‌كاتى جوله‌کردن زور به‌هه‌ستيارى و له‌سه‌ر خويى جوله‌ ده‌كات بو‌نه‌وه‌ى له‌كاتى رۇيشتن خو‌يان به‌هيچ شتيك دانهدن و بكه‌ون بو‌يه نه‌مانه پيوستيان به‌چاوديرييه وه‌وايان لي‌بكه‌ن كه‌متمانه‌يان به‌خو‌يان بېت و پشت به‌كه‌سانى ده‌وروبه‌رى نه‌به‌ستيت له‌هه‌موو كارېكدا.

كورت‌ه‌يه‌ك:

پروگرامه‌كاي ناراسته‌و جوله‌کردن برىتبه له‌به‌كارهينانى گونجاوى هه‌سته‌وه‌ره‌كان بو‌زانينى شوينى شته‌كان و جوله‌کردن به‌ناسانى و سه‌لامه‌تى. كه‌نهم پروگرامه تاييه‌ته به‌وكه‌سانه‌ى په‌كه‌وتويى بينينيان هه‌يه چونكه نه‌وكاته‌ى كه‌تاك هه‌ستى بينينى له‌ده‌ست ده‌دات نه‌وا تواناي ناراسته‌کردن و جوله‌ى نابيت به‌شيوه‌يه‌كى ناسايى بو‌يه پيوستيان به‌راهينان و به‌ره‌و پيشبردنى لايه‌نى زانينيان هه‌يه كه‌ده‌بېت زانيارى تاييه‌ته به‌ ده‌سته‌واژه‌كانىان پيديرىت ده‌رباره‌ى جوله‌ و وه‌دواتر راهينانيان پييكريت كه‌بابه‌ته‌كانى نه‌م پروگرامه بو‌ماوه‌ى 30 كاتزمير راهينانى له‌سه‌ر ده‌كرىت وه‌له‌كو‌تايشدا ناماچى نه‌م پروگراده برىتبه له‌به‌ره‌و پيشبردنى تاييه‌تمه‌ندى گواستنه‌وه‌و جوله‌ له‌لاى نابينا كه‌ پيشبينيان لي‌ده‌كرىت كاتيگ كه‌ پروگرامه‌كه‌ ته‌واوده‌كه‌ن بتوانن كه‌به‌ته‌واوى جوله‌ بكه‌ن له‌چوارچيه‌وه‌ى تيگه‌يشتنيان بو‌شوين و بو‌شايى و ناراسته‌كان وه‌جوله‌کردن به‌ناسانى له‌وئيوان بيناي قوتا بخانه‌و نه‌و شوينه‌ى كه‌تپيدان.

□

هونهری ناراسته و جوله کردن چیه نه وهه نگاهه سهره کیانه چین که پشتی پیده به ستریت له کاتی راهینان کردن له سهر ناراسته و جوله کردن؟ (کابان) ناراسه کردن و جوله کردنی دهکات بهم شیوهیهی خواره وه:.

* ناراسته کردن:

ناراسته: بریتیه له به کارهینانی ههسته وه رهکان به شیوهیهی کی سووددار و کارا له دیاریکردنی بابه تی شتهکان و په یوه نندیان به یه کتره وه.

جوله کردن: بریتیه له توانای جوله کردنی پیویست به شیوهیهی کی پاریزراو له و ژینگه یه ی تییدای.

توانای ناراسته کردن و جوله کردن په یوه نندیان پیکه وه هه یه بویه گهر مروّف بیه ویت به شیوهیهی کی گونجاو بروات نه واده بیت زیره کبیت له هه ردوو تاییه تمه ندیه که دا لیّره دا بومان به دیارده که ویت که هه ردوو تاییه تمه ندیه که گرینگه بوجه کردن واتا هه ریه که یان به ته نیا کارناکه ن به لکو ته و او که ری یه کترن که سی نابیناش پیویستی به هه ردوو تاییه تمه ندیه که یه هه یه بونه وهی به ناسانی و سه لامه تی جوله بکات له و ژینگه ی که تییدایه وه ناما نجی کوتایی ناراسته و جوله کردنیش نه وه یه که فیّر خواز کاتیتک ده چپته نیو ژینگه یه ک جاچ ژینگه که زانراو بیت یان نه زانراو نه و فیّر خواز بتوانیت نه ناسانی و سه لامه تی جوله بکات.

□

پیناسه ی پروگرامه که: نه م به برنامه یه درووست بوو بونه و که سانه ی که په که وتوی بینینیان هه یه بونه وهی له کاتی جوله کردن و گواستنه و هدا بتوانن به شیوهیهی کی ناسان و سه لامه ت بجولینه وه وه یارمه تیان دهدات له گونجانیان له و ژینگه یه ی که تییدان.

نه م پروگرامه له دوو لایه نی سهره کی پیکدیت.

1- لایه نی زانینی (معریفی): لیّره دا قه تابی راده هیندریت به گرینگترین دسته واژه کانی تاییه ت به بوشای و شوین و ناراسته کان.

2- لایه نی راهینان کردن (تدریسی): لیّره دا راهینان به قوتابی ده کریت بو به ره و پیشبردنی نه و تاییه تمه ندیانه ی که به کارده هنریت له کاتی جوله کردن.

بابه ته کانی نه م پروگرامه ته و او ده کریت له ماوه ی 30 کاترمیر بوه ره لایه نی ک.

ناما نجه کانی پروگرام:

ناما نجی پروگرام بریتیه له به ره و پیشبردنی تاییه تمه ندی و گواستنه وه و جوله له لای نابینیان که پیشبینیان لیّده کریت کاتیک که پروگرامه که ته و او دهکات بتوانن که:

❖ جوله کردن له چوارچیوهی تیگه بشتنیان بو شوین و بوشایی و ناراسته کان.

❖ جوله کردن له نیو بینای قوتا بخانه و نه و شوینانه ی که تییدان.

❖ جوله کردن به ناسانی و سه لامه تی له گوره پانی قوتا بخانه و له دهره وه.

□

بابه ته كانی پروگرامی ناراسته و جوله كردن

پروگرامه كانی ناراسته و جوله كردن ته او دهبیت به :

1) نه وشيوازانهی كه به كارده هیئریت له هونه ری دروستكردنی ناراسته و جوله كردن :

أ- راهینا نكردنی هستی : به لایه نیکی گرنگ داده نریت له به برنامه ی ناراسته و جوله كردن كه دهبیت به كه مجار لهم لایه نه وه دست بكهین قوتابی به ره و پیشبرد ریت له لایه نی هستی كه په یوه نديان به جولو كرده وه هه یه نه وانیش بریتین له (دهستلیدان - بونكردن - گویگرتن).

ب- ناسینی جهسته : نه ویش ته او دهبیت به /

- ناوانی نه ندامه كانی جهسته .

- زانینی هه رنه ند تمیک له جهسته .

- زانین و دركردن به كاری نه ندامه كانی جهسته .

- زانینی په یوه ندی نیوان نه ندامه كانی جهسته .

ج- تیگه یشتنی شوینه كه : واتا زانینی دهسته واژه كانی تاییه ت به جوله و گواستنه وه نه وانیش بریتین له (راست- چه پ - سه ره وه - خواره وه - پشت - پیش - ناوه ند - ناوه راست - نریك - دوور هتد ...)

2) هونه ری جوله كردن :

أ- زانینی لاشه ی خوم به ته واوه تی (من كیم) .

ب- دیاریكردنی ناراسته ی جوله كردن (بو كوی ده چم) .

ج- چون ده گم (چون به دهستی دینم) .

3) شیوازه به كارها توه ته واو كه ره كان بوهونه ری ناراسته و جوله كردن :

- به كار هیئانباب شیوازی رینماییکاری ناسایی .

- به كار هیئانی گۆچانی سپی .

- به كار هیئانی ته كنه لوجیا .

- شیوازی خوپاریزی تاك له كاتی جوله كردن له نیوان بینایه كان .

- شیوازی به كار هیئانی سه گی راهینراو یان شیوازی به دوا كه وتن .

دهسته واژه كانی ناسینه وه و جوله :

(پكخراوی نه مریکی بو په روه ردی نابینا)

1) شوینیپه ه لگرتن (تبع)

بریتیه له به كار هیئانی پشته دست بونه وه ی به وردی چاودیبری ده ور بهر بكه ی تاوه كو بزانیته نه وشوینه ی كه لیی نریك دهبیته وه چی لی نریك دیواره یان هه رشتیکی تر نه ویش له بهر لهم هوکارانه ی خواره وه .

- أ- تاك شوينى خوى ديارىبكات لهو بوشاييهى كه تييدايه .
- ب- تاك شوينى نهو ناما نجه ديارى بكات كه بوى دهچيت .
- ج- بونهوهى هيليكى راست ديارى بكات بورويشتن .
- (2) ناراسته كردن پرؤسه يه كه بؤگه يشتن به دروست كردنى وينايهك بؤهيليك يان رپرؤويك پالپشت به دهنگيك يان شتيك بؤ ناسان كردنى جوئه له سهر نهو هيله راسته بؤگه يشتن به ناما نجى ديارىكراو .
- (3) ديارىكهره ناراسته ييه كان نهو دهسته واژه يه ناماژه به ههر شتيك دهكات گه روييه كى ته ختى هه بيت يان شتيكى دياربيت يان هيليك بونهوهى له كاتى رويشتن به رهو ناراسته ي گونجاومان ببات .
- (4) ديارىكردنى سنوورى ريگا و شوسته كان بونهوهى تاكى نابينا له كاتى رويشتن پيدا به ناسانى و سه لامه تى بروا چاچ پهرزين بيت يان دار و درخت بيت .
- (5) نيشانه كان: واته ههر شتيكى ديارىكراو وهكو دهنگ يان بون يان پله ي گهرمى يان شتيك بيت بتوانريت دهستى ليبدريت و ناسان بيت بؤ ناسينه وه و شوينى ته واو دياربيت له ژينگه .
- (6) هيله كانى رويشتن: نهو دهسته واژه ش به كارده هينريت وهكو نيشانه يهك بؤريگايك يان شوينيكى تر كه تاك بتوانيت بيبريت و بگات به و شوينه ي كه ناما نجيه تى .
- (7) ديارىكردنى شوينى دهنگ: واته ديارىكردنى ناراسته ي گونجاو بوشوينى سهرپاوهى دهنگه كان .
- (8) پشتيبيه ستن (العماد): بريته لهو پرؤسه يه ي كه تاك په ناي بؤده بات بؤديارىكردنى هيليك به ناراسته ي نهو شته ي كه پشتى پيده به ستيت له رپرؤويكى ديارىكراو وهك (ستونيك يان به ربه سته كانى سهر شوسته) .
- (9) شوينيكه وتننى كه سى ناسايى: كه سى نابينا نهو كه سه دهگريت كه رينماييكاريه تى و شوينى دهكه ويت له كاتى رويشتن .
- (10) نهو دهسته واژه نهى كه ده بيت تيببگه ين و به كارى به ينين وهكو (باكوور - باشوور - روژه لات - روژناوا - راست - چه پ هتد...) .
- (11) ناراسته كردن: ناراسته پيناسه دهكريت به وهى كه پرؤسه يه كه تييدا نهو وهه ستانه ي كه ماون به كارده هيندرت بؤ ديارىكردنى په يوه ندى شوينه كان واتا ديارى كردنى شوينى كه سه كه و وهه وشتانه ي كه له چوارده ورى هه ن .
- (12) جوئه: نهو دهسته واژه يه به كارده هيندرت بؤنيشاندانى تواناى تاك له جوئه كردن له و شوينه ي تييدا وهستا بونه و شوينه ي ناما نجيتى .
- (13) هيماكان: وهكو دهنگ يان پله ي گهرمى يان شتيك كه دهستى ليبدريت ههسته وه ره كان بجوئيت كه بتوانيت سوودس ليوهر بگرين بؤ جوئه كردن يا خود زانينى شوينى شته كان .
- (14) هيماى زال: نهو هيمايه له بلاوترين و گونجاوترينه له هيماكانى تر كه به كارده هيندرت بؤگه ياندنى زانيارى كه پيوستن له مكاته دا .
- (15) خالى زانياريه كان (بؤردى زانياريه كان): شتيكى وهكو دهنگ يان بون يان پله ي گهرمى يان شتيك بيت كه دهستى ليبدريت شوينه كه ي بزانيريت به ته واوى به لام قورسه دركيپكردن و ناسينه وهى له چاو هيماكانى تر .

□